

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/102/72-77>

Sevda Məsimzadə
Bakı Dövlət Universiteti
dissertant
sevdamesimzade@mail.ru

EMOSIONAL SÜNI İNTELLEKT VƏ ÜNSİYYƏT

Xülasə

Emosional Süni İntellekt (ESI), insan emosiyalarını anlamaq, təhlil etmək və hətta bəzən emosional cavablar vermək üçün istifadə olunan texnologiyalardır. Bu texnologiyalar geniş spektrumdakı mətn, səs və görüntü məlumatını işləyərək insanların emosional durumlarını müəyyənləşdirir və onlara cavab verir.

Ünsiyyət isə insanlar arasında məlumat mübadiləsini nəzərdə tutan bir prosesdir. Emosional süni intellekt, bu məlumat mübadiləsini daha səmimi və effektiv hala gətirmək üçün insan emosiyalarını anlamaq və onlara cavab vermək üçün istifadə edilir.

Yəni, ESI, insanların emosional tənəzzül və həyəcanlarını anlamaq üçün texnologiyalardır və bu anlayışa əsasən müəyyən reaksiyalar və cavablar təyin edir. Bu, müştərilərlə, istifadəçilərlə, tələbələrə və digər insanlarla daha yaxşı və səmimi ünsiyyət qurmağa kömək edir.

Açar sözlər: əlaqə, məlumat mübadiləsi, daxilən, effektiv, reaksiyalar

Sevda Masimzadeh
Baku State University
PhD student
sevdamesimzade@mail.ru

Emotional artificial intelligence and communication

Abstract

Emotional Artificial Intelligence (EAI) is a technology used to understand, analyze, and sometimes even respond to human emotions. These technologies process a wide range of text, voice, and image data to determine people's emotional states and provide responses.

Communication, on the other hand, is a process that aims to exchange information between people. Emotional artificial intelligence is used to understand human emotions and respond to them to make this information exchange more sincere and effective.

So, EAI technologies are technologies used to understand human emotional inclinations and excitations, and based on this understanding, determine certain reactions and responses. This helps to establish better and more sincere communication with clients, users, students, and other people.

Keywords: communication, exchange information, sincere, effective, reactions

Giriş

Emosional süni intellekt (ESİ) insan hisslərini anlamaq və hətta reaksiya vermək üçün süni intellekt texnologiyalarından istifadə edir. Bu, gündəlik həyatda, iş yerində, tibbi sahədə və daha bir çox sahədə tətbiq oluna bilən bir konseptdir.

1. Əsas Prinsiplər: ESİ, insanların mətn, səs və digər kommunikasiya formaları vasitəsilə ifadə etdikləri emosional məzmunu anlamağı hədəfləyir. Bu, ifadə olunan emosiyaları tanımaq, anlamaq və hətta özəlləşdirmək üçün bir neçə texniki texnologiyadan istifadə edir.

2. Təhlil Texnologiyaları: ESİ, mətn analizi, səs təhlili, yüz ifadələrinin tanınması, vəziyyət hissiyyatı, səslərin tonunu və tərzini dəqiqləşdirmək üçün texniki alətlərdən istifadə edir.

3. Tətbiq Sahələri: ESİ, müştərilərə daha yaxınlaşmaq və onların tələblərini daha yaxşı anlamaq üçün marketing və satışda, müştəri xidmətlərində və insan resurslarında tətbiq olunur. Həmçinin,

tibbi sahədə emosional durumu qiymətləndirmək və depressiya və anksiyetə kimi problemlə vaxt və resurs qazandırır. Həmçinin, insan emosiyalarını daha yaxşı anlamağa kömək edərək müştəri təcrübəsini yaxşılaşdırır və iş təcrübəsini yaxşılaşdırmaqda önəmli bir rol oynayır.

4. Üstünlükləri: ESİ, insan faktoru olmadan həyata keçirilən müşahidə və təhlil əməliyyatlarını avtomatlaşdıraraq vaxt və resurs qazandırır. Həmçinin, insan emosiyalarını daha yaxşı anlamağa kömək edərək müştəri təcrübəsini yaxşılaşdırır və iş təcrübəsini yaxşılaşdırmaqda önəmli bir rol oynayır.

5. Risklər və Məhdudiyyətlər: Hər nə qədər ESİ, emosiyaları tanımaq və anlamaqda yüksək səviyyədə səmərəli olsa da, insan emosiyalarının dərinliyini və kompleksliyini də tam olaraq anlamaq mümkün deyil. Bu, yanlış anlama və yanlış mənalı analizlərin doğuracağı potensial risklərə yol açabilir.

6. Gələcək İmtiyazları: İnsanlarla daha effektiv və əlaqəli kommunikasiya qurmağın ən əsas məqsədi olan ESİ, gələcəkdə daha da məşhur və lazımlı olacaq. İstənilən sahədə insanlar arasında daha mənasız və effektiv əlaqə qurmaq və qorumaq üçün əlavə imkanlar yarada biləcək.

Emosional süni intellektin həyatımızda bir sıra rolları var ("Andreas Kaplan, 2022):

1. Müştərilərə Yaxınlaşma və Müştəri Təcrübəsi: Şirkətlər, emosional süni intellekt vasitəsilə müştərilərinə daha yaxınlaşmaq və onların emosional tələblərini anlamaq üçün marketing və satışda istifadə edir. Bu, müştəri təcrübəsini yaxşılaşdırır və loyallığı artırır.

2. İşgüzar Təlim və İnsan Resursları: Emosional süni intellekt, iş yeri mühitində işçilərin emosional sağlamlığını izləməyə və idarə etməyə kömək edir. Bu, iş yeri rahatlığını artırır və iş yeri performansını yaxşılaşdırır.

3. Sağlamlıq Tədbirləri: Tibbi sahədə, emosional süni intellekt depressiya, anksiyetə və digər ruhi problemləri tanımaq və müalicə etmək üçün istifadə olunur. Bu, insanların psixoloji sağlamlığını yaxşılaşdırmaqda və problemləri müalicə etməkdə kömək edir.

4. Mətbuat və Sosial Media Analizi: Emosional süni intellekt, mətbuat məzmununu və sosial media paylaşımalarını analiz edərək ictimai fikirləri və duyğuları anlamağa kömək edir. Bu, şirkətlərə və hərəkətə keçiriləcək strategiyalara yönləndirilən dəyərləri təmin edir.

5. İnformasiya Mədəniyyəti: Emosional süni intellekt, insanların mətn və səs yolu ilə ifadə etdikləri emosional məzmunu anlamaqda kömək edir. Bu, ictimai mediada paylaşılan məzmunun anlaşılması və mədəniyyətin inkişafında əhəmiyyətli bir rol oynayır (Crevier, 1993: 52).

Bütün bu sahələrdə emosional süni intellekt, insan faktorunu daha yaxşı nəzərə alaraq kommunikasiyanı yaxşılaşdırır və həyat keyfiyyətini artırır. Emosional intellektin insan həyatındakı əhəmiyyəti və süni intellektlərin inkişafı ilə bağlı mövcud münaqişələr və suallar mövcuddur. Emosional intellekt, insanların öz və ətraflarındakı emosional məzmunu başa düşmə, idarə etmə və effektiv şəkildə istifadə etmə qabiliyyətidir. Bu, insanların münasibətlərini, iş performansını, müəyyən etmə qabiliyyətlərini və yaşam təcrübələrini şəkilləndirir. Süni intellektin inkişafı ilə birlikdə, bəzi insanlar süni intellektin emosional intellekti əvəz etməyə və ya onun yerinə qoymaq istəyəcəyinə dair narahatlıqlar ifadə edirlər. Müasir texnologiya inkişafı ilə birlikdə, bir çox sahədə süni intellektin tətbiq sahələri genişlənir. İşlərdə, sosial həyatda, tibbi sahədə və digər sahələrdə, süni intellektin tətbiqi daha yaygınlaşmaqdadır. Süni intellektin tətbiqi insan emosiyalarını da nəzərə ala bilər, məsələn, müştərilərin davranışlarını proqnoz etmək, təhlil etmək və daha yaxşı xidmət təklif etmək üçün. Ancaq, süni intellektin emosional intellekti əvəz etməsi və ya onun yerinə qoyması məsələsində ciddi müzakirələr mövcuddur. Hər birinin öz əhəmiyyəti və işləmə prinsipləri var. Süni intellekt mühəndisləri və inkişafçıları insan emosiyalarını tam olaraq nəzərə ala bilmədikləri və tam olaraq həll edə bilmədikləri üçün, süni intellektin emosional intellekti əvəz etmək mümkün deyil (Goulman, 2009; Russell, 2021).

Bu baxımdan, süni intellektin insan emosional intellektini tamamilə əvəz etməsi mümkün deyil və hətta istənilən zaman arzu edilən nəticələri verməyəcəyi bilinir. İnsanların qərarlarını verərkən emosional intellektlərinin və təcrübələrinin dəyərini qorumaq və özünü daha yaxşı qorumaq əsasən əhəmiyyətlidir. Süni intellektin inkişafı və tətbiqi ilə bağlı narahatlıqlar və müzakirələr davam edir. Bununla birlikdə, bu texnologiyaların insanlığın yararına işlədilməsi və insan emosional intellektini dəstəkləməsi üçün ciddi narahatlıqlar və təşvişlər mövcuddur (McCorduck, 2004: 252).

Süni intellekt (SI) texnologiyalarının inkişafı, bir çox insanlar arasında ünsiyyət problemlərinə səbəb olur. Deməli, bu problemlər və mümkün həll yolları:

1. İnsanlaşdırılmış Ünsiyyət: SI tətbiqləri, insanlarla məhdud bir ünsiyyət formunu təmin edə bilər və bu, bir çox insanın sosial mühitin təklif etdiyi qeyri-digital insan əlaqələrinə görə eksiklik hissi yarada bilər.

2. Emosional Anlama: SI, insan emosional tərəfləri və emosiyaları anlamaq və qiymətləndirmək baxımından çətinlik çəkə bilər. Bu, insanların təbii emosional tələbatlarını başa düşmədə çətinliklərlə nəticələnir.

3. Empati Əksikliyi: SI, insan emosional tələbatlarını və empatiya qabiliyyətlərini nəzərə almadığı üçün, insanlar arasında dərin və məna dolu ünsiyyət qurmaqda zorlanır.

4. Əlaqəsizlik: Süni intellekt tətbiqləri, insanlar arasında daha real və məna dolu ünsiyyətin qurulması yerinə, şəffaf, əlaqəsiz və ya hissiz ünsiyyət təcrübələrinə səbəb ola bilər.

Həll yolları (Moravec, 1988):

1. Düzgün Təhsil: İnsanlar, süni intellektin tətbiqi ilə əlaqəli məsələlərin başa düşməsinə və təcrübələrin dəyərini anlamaq üçün daha geniş məlumatlandırılmalıdır.

2. İnsan Əməyinin İstifadəsi: Süni intellekt tətbiqləri, insan emosional intellekti ilə birlikdə işləyə bilər və beləliklə, həm SI'nin texniki gücündən istifadə edərək, həm də insan emosional intellektindən istifadə edərək daha effektiv ünsiyyət təcrübələri yaradıla bilər.

3. Daxili Təlimat və Dəstək: Şirkətlər, iş təşkilatlarında SI tətbiqlərini daha effektiv istifadə etmək üçün işçilərə daxili təlimat və dəstək proqramları təmin etməlidirlər.

Süni intellektlərin dövrümüzdə ənənəvi ünsiyyətə təsir etməsi bir çox yeni məsələlər və risklər doğurur, lakin düzgün tətbiq edildikdə və insan emosional intellekti ilə birlikdə işlədikdə, daha yaxşı və məna dolu ünsiyyət təcrübələri yaradıla bilər (Lyusin, 2006).

Süni intellekt (SI) üzərində çalışmalar zamanla kommunikasiya sahəsində də genişlənmişdir. İlk başlarda, SI üçün əsas məqsəd insanların tərəfdaşları olaraq hərəkət etmək və onların əməllərini yerinə yetirmək idi. Amma son illərdə SI-nin kommunikasiya sahəsindəki rolu dəyişib və insanlarla daha kompleks və məqbul ünsiyyət formasını təmin etməyə başlayıb.

Bu günlərdə Yaponiyanın Meiji Universitetinin süni intellekt üzrə mütəxəssisi professor Juniçi Takeno "RIA Novosti" informasiya agentliyinə verdiyi müsahibəsində söyləyirdi ki, rəhbərlik etdiyi tədqiqatçı-mütəxəssislər qrupu insan şüurunu təqlid edə bilən robotlar hazırlayırlar. Həmin robotlar şüurlu insan kimi öz hərəkət və davranışlarını dərk edə və öz fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə edə, hətta güzgüyə baxdıqda özləri-özlərini tanıya biləcəklər. Bunun üçün professor Takeno və rəhbərlik etdiyi mütəxəssislər qrupu vahid insan düşüncəsinin bir növ analoqu olan ikiqat rekursiv neyron şəbəkəsinə əsaslanan idrak modulu yaradıblar. MoNAD (Module of Nerves for Advanced Dynamics) adlandırılan bu modul insan şüuruna xas olan əlamətlərin əksəriyyətini, həmçinin avstraliyalı filosof Edmund Husserl tərəfindən tədqiq olunmuş on xüsusiyyəti izah edə bilər. MoNAD-ın ən əsas xüsusiyyəti nə etdiyini anlamaq qabiliyyətidir. Juniçi Takenonun sözlərinə görə, zamanla süni intellektə malik robotlar əmək fəaliyyətinin bir çox sahələrində insanları əvəz edə biləcəklər (Bredberri, Grivz, 2017).

Rəqəmsal əsrdə dilin əvəzəlməz və xüsusi əhəmiyyət kəsb edən funksiyaları.

Hər birimiz fikirlərimizin ötürülməsində dilin aparıcı qüvvə olmasına vərdiş etmişik. Bəs bu gün süni intellektin həyatımızın hər bir sahəsində hegemonluq etdiyi bir dövrdə, alimlərin yazılı və ya şifahi ünsiyyət olmadan beyin-kompüter vasitəsilə birbaşa fikirləri ötürə bilmək imkanını reallaşdırmaq üçün apardıqları tədqiqatların fonunda dilin mövqeyi nədən ibarətdir?

Rəqəmsal əsrdə dilin cəmiyyətimizdəki rolunu anlamaq və yeni texnologiyaların bunun üçün yaratdığı imkanları araşdırmaq son dərəcə vacibdir. Bəzi neyroboloqlar və filosoflar iddia edirlər ki, dil artıq öz unikallığını itirib və fikirləri çatdırmaq üçün yeganə ünsiyyət vasitəsi deyil. Ümumiyyətlə, belə qəbul edilir ki, düşüncəmizin çox hissəsi qeyri-verbaldır. Deməkdir ki, onların bəziləri dildə öz ifadəsini tapa bilmir. Psixologiya və dilçilik dilin ideal vasitə olmadığını qəbul edir. Analitik fəlsəfədə deyilir ki, istənilən fikri dil vasitəsilə ifadə etmək mümkündür. Diqqəti cəlb edən məqam ondan ibarətdir ki, bəzən dil müasir incəsənətin yaratdığı konkret təcrübəni ifadə edə

bilmir. Hətta deyə bilərik ki, o, bu gün müasir elmlərin bir çoxuna xas olan mücərrəd düşüncə tərzini formalaşdırıb bilmir (Bradberry, Greaves, 2009).

Süni intellekt üçün məhdudiyət.

1956-cı ildə amerikalı informatik alim Con Makkarti insan şüurunun əsas əlamətlərinin kompüterə köçürülməsini özündə ehtiva edən “süni intellekt” – “maşınları intellektual etmək elmi və mühəndisliyi” ifadəsindən istifadə etməyə başladı. Beləliklə, insanın sahib olduğu ən dəyərli mülkiyyəti olan intellektin maşınlar tərəfindən dəqiq şəkildə simulyasiya olunmasına başlandı. Əlbəttə, süni intellekt yaradıldığı gündən müxtəlif optimist və pessimist fikirlərlə qarşılaşsa da, bu gün texnologiyanın inkişafında mühüm yer tutur.

Hesablama cihazları yaradıldığı ilk dövrlərdə, bir qayda olaraq, insanın və ya onun təfəkkürünün obyektiv hərəkətləri təqlid edilirdi. Son illərdə isə süni intellekt ilə işlər üç əsas istiqamətdə aparılır (Lyusin, 2004: 29):

- İnsanın yaradıcı qabiliyyətini təkrarlamaq;
- İnsanın kompüterlə “ünsiyyətini” dialoq formasında apara bilmək (məsələn, formalizmləşdirilmiş mətnləri təbii dillərə tərcümə etmək);
- əsas elementi “süni intellekt”dən ibarət olan robot texnikasını yaratmaq.

Beləliklə, insan və onun təfəkkürü elektron hesablama maşınları ilə qarşı-qarşıya gəlir. Texnologiya getdikcə insan həyatının daha aktiv tərəfdəşinə çevrilir. Bəşər övladının təbii zəkası ilə süni intellektin bir-biri ilə bağlılığı insanın yaradıcılıq qabiliyyətini artırır, onda yeni düşüncə paradigmasına ehtiyac oyadır.

Alimlər etiraf edirlər ki, süni intellekt sahəsində texnologiyalar mütəxəssislər üçün də anlaşılmaqda ola bilər. Prinston Universitetinin tanınmış neyronoloqu Aaron Bornşteyn süni neyron şəbəkələri haqqında yazdığı məqaləsində vurğulayır ki, “... heç kim onların necə işlədiyini dəqiq bilmir. Deməli, heç kim onların nə zaman sıradan çıxacağını qabaqcadan xəbər verə bilməz”. Əgər söhbət tibbi diaqnostika sistemindən gedirsə, insan üçün nəticələr daha ciddi ola bilər. Onun fikrincə, idrak süni intellekt üçün məhdudiyətdir: “... təfsir etmə bu cür modellərin öz potensiallarına çatmasına mane ola bilər”. Əgər süni intellektin işini anlamaq olursa, onu dil ilə ifadə etmək də mümkün deyil (McCarthy, 1955). Müasir neyron şəbəkələrin mürəkkəbliyi nəticəsində biz süni intellektin hansı qərarları qəbul etdiyini çətinliklə anlamaq bilirik. Bu səbəbdən maşınlar üçün məxsusi dilin ixtira edilməsi labüddür. Dil yalnız fikrin ötürülməsi üçün deyil, həm də onun həyata keçirilməsi üçün mütləqdir. Dilçi alimlərin fikrincə, dil insanlar arasında yalnız fikrin ötürülməsi üçün deyil, həm də onun həyata keçirilməsi üçün mütləqdir. Əlbəttə ki, insan fikirlərini və hisslərini başqa, tamamilə fərqli vasitələrlə də ifadə edə bilər. Belə ki, musiqiçi öz düşüncə və hisslərini səslərlə, rəssam çəkdiyi rəsmlərlə, rənglərlə, heykəltəraş hazırladığı heykəllərlə, riyaziyyatçı düstur və həndəsi fiqurlarla ötürə bilər. Hər kəsin düşüncəsi, hissləri onun davranış və hərəkətlərində öz ifadəsini tapır. Ancaq bir məsələni unutmayaq ki, düşüncənin ifadə formasından asılı olmayaraq, o, şifahi nitqlə verbal ünsiyyətə ötürülür. Dilin bu spesifik xüsusiyyəti onun insan idrakı ilə əlaqəsindən qaynaqlanır. Təfəkkürün dil ilə bu cür yaxın əlaqəsi onunla nəticələnir ki, təfəkkür öz əksini məhz dildə tapa bilər. Məzmunca aydın və formaca düzgün qurulmuş təfəkkür aydın və səlis nitqlə ifadə olunur (Russell, 2021).

Bəzi alimlərin “müasir Eynşteyn” adlandırdığı linqvist Avram Noam Çomski əmin edir ki, dilin strukturunu və ondan sərbəst şəkildə istifadə etməyi öyrənmək insan zəkasının quruluşunu anlamağa kömək edəcək. Onun fikrincə, dilin əhatə dairəsi o qədər mürəkkəbdir ki, bəzən insan təfəkkürünün quruluşunun unikallığına şübhə edirsən. “Dil bacarıqları”, – Çomskiyə görə, insanın genetik təfəkkürünün bir hissəsidir. O, bəşər övladının immunitet, görmə və qan dövrəni sistemlərinə çox bənzəyir. Buna görə də biz insanın dil bacarıqlarını tədqiq etməyə çox ciddi yanaşmalıyıq. Texnologiyanın inkişafı nəticəsində idrak və dilin əlaqəsi süni intellekt problemi ilə sıx bağlı olmağa başladı. Süni intellektin istifadəsi üçün prioritet sahə kompüter ekspert sistemləridir. “İntellekt” (zəka) termini müasir fəlsəfədə təfəkkürün ən yüksək dərk etmə qabiliyyəti kimi şərh olunur. Süni intellekt bəşər övladı tərəfindən yaradılan vasitələrin köməyi ilə insan idrakının müəyyən funksiyalarının təqlidini ifadə edən metaforik anlayışdır. İnsan idrakı mücərrəd

konseptual düşüncə ilə əlaqəli olduğu halda, heyvanların düşüncəsi və “dili” elementar təfəkkür səviyyəsində qalır, süni intellekt isə onlardan fərqli olaraq, ancaq işarələrlə “düşünə bilən” maşın kimi qiymətləndirilir. Məsələn, yalnız riyazi teoremləri isbat etmək üçün proqramlaşdırılmış bir kompüter şahmat oynaya və yaxud başqa məsələləri həll edə bilməyəcək. Çünki o, yalnız insan tərəfindən qurulmuş proqrama uyğun işləyir və buna görə də insanın ixtiyarındadır (McCorduck, 2004: 243).

Süni intellekt həm də kommunikativ sistemdir. İnsanla süni intellekt arasında ünsiyyəti qurmaq üçün xüsusi dil-interfeysdən istifadə olunur. Dil-interfeys onların arasında qarşılıqlı əlaqənin interaktiv formasını təmin edir. Süni intellekt həm də kommunikativ sistemdir. Bu gün süni intellekt fəlsəfəsinin qarşısında duran əsas suallardan biri də budur ki, süni intellekt də dildən insan kimi istifadə edə bilirmi? Analitik fəlsəfənin banilərindən olan avstraliyalı alim Lüdviq Vitgenşteynin fikrincə, dilin məntiqi quruluşu dünyanın ontoloji quruluşu ilə eyniyyət təşkil edir. İnsan təfəkkürün və gerçəkliyin sərhədində dayanır və dil bu sərhədi daha dəqiq müəyyənləşdirməyə imkan verir. Süni intellektin fəlsəfəsi tarixində linqvistik yanaşmadan süni intellektin şüurluluğu haqqında ən tənqidi arqument amerikalı filosof professor Con Serl tərəfindən irəli sürülən “Çin otağı” idi. O, “Çin otağı”nın məğzini belə izah edirdi: “Tutaq ki, yalnız ingilis dilində danışa bilən bir nəfər kənar aləmdən təcrid olunaraq bir otaqda yalnız qalır və ona oxumaq üçün Çin dilində mətn verilir. Əlbəttə, Çin heroqlifləri haqqında heç bir təsəvvürü olmayan insan üçün ilk baxışda bu yazı sadəcə bir kağız üzərində olan mürəkkəb çubuqları dəstidir. Sonra ona Çin dilində yazılmış başqa bir kağız vərəqi və əlavə olaraq Çin dilində iki mətni müqayisə etmək üçün doğma ingilis dilində təlimat verilir. Təlimat ümumi kontekst çərçivəsində oxşar simvolların müəyyənləşdirilməsinə və onların meydana gəlməsi qanunauyğunluqlarını qavramağa kömək edir (Russell, 2021: 18).

1. Dialoq Sistemləri: Bu sistemlər, insanlarla müxtəlif mövzularda dialoq aparmağa imkan verir. SI, insanların suallarına cavab verə bilər, onlarla danışa bilər və hətta problemləri həll edə bilər. Bu, virtual assistantlər, məsələn, Siri, Alexa və Google Assistant kimi platformalarda görülür.

2. Sosial Mediya İşləmə: SI, sosial mediya platformalarında insanlarla müxtəlif məzmunları paylaşmaq, məqalələri oxumaq və digər istifadəçilərlə interaksiya etmək üçün istifadə olunur. Buna görə də məzmun yaradıcıları, müştəriləri ilə daha yaxın əlaqələr quraraq, onların istəklərinə cavab verə bilər.

3. Səs Tanıma və Sintez: SI, insan səsini tanımaq və onunla etibarlı şəkildə kommunikasiya qurmaq üçün səs tanıma və sintez texnologiyalarından istifadə edir. Bu, məsələn, əmrlər almaq və səsli kitab oxumaq üçün istifadə olunur.

4. Duymaq və Görə Bilmək: SI, görüntü və səs işləmək üçün texnologiyalardan istifadə edərək ətrafındakı dünyanı anlamaq və reaksiya vermək üçün işləyir. Bu, məsələn, avtomatik sürüş sistemlərində, tibbi diaqnostik alətlərdə və müxtəlif sensor cihazlarında görülür.

Bu nümunələr SI-nin kommunikasiya sahəsindəki rolunu nümayiş etdirir, amma hər biri SI-nin müxtəlif funksiyalarını və tətbiq sahələrini təqdim edir. Bu sahələrdə SI-nin rolunun inkişafı ilə birlikdə, insanlarla qarşılıqlı ünsiyyətdə daha çox mərhələlərin yaranması gözlənilir. Emosional süni intellekt (ESİ) və ünsiyyət arasındakı qarşılıqlı təsir, müxtəlif sahələrdə insanların həyatında önəmli dəyişikliklərə səbəb olur. İki konsept arasındakı mühüm qarşılıqlı əlaqələr (McCorduck, 2004):

1. Daha Yaxşı Müştəri Təcrübəsi: ESİ, müştərilərin tələblərini daha yaxşı anlamağa kömək edir və bu da daha effektiv və məqbul müştəri təcrübələrinin yaradılmasına səbəb olur. İnsan emosiyalarını və istəklərini daha doğru analiz edə bilən ESİ sistemləri, müştərilərə daha yaxınlaşmaq və onların tələblərinə daha sürətli cavab verə bilmək imkanını yaradır.

2. İş Yeri Mühitində Daha Yaxşı Əlaqə: Şirkətlər, ESİ vasitəsilə iş yeri mühitində daha effektiv bir əlaqə quraraq işçilərin motivasiyasını və performansını artırmağa çalışırlar. ESİ, işçilərin emosional sağlamlığını izləməyə kömək edərək, iş yeri mühitində pozitiv bir atmosfer yaratmağa yardımçı ola bilər.

3. Daha Effektiv Sağlamlıq Xidmətləri: Tibbi sahədə, ESİ, daha effektiv sağlamlıq xidmətləri təmin etmək üçün istifadə oluna bilər. EMİ, insanların emosional və fiziki sağlamlığını izləyərək, daha dəqiq diaqnostika və müalicə təklif edə bilər.

4. Daha Yaxşı İş Yeri Məncementi: İş yeri məncementində, ESI, işçilərin emosional məzmununu və sağlamlığını izləyərək, daha yaxşı qərarlar verməyə və iş yeri performansını yaxşılaşdırmağa kömək edə bilər.

5. Təhlükəsizlik və Gizlilik Məsələləri: ESI sistemləri istifadəçilərin emosional məlumatlarını toplamaq və analiz etməkdə, gizlilik və təhlükəsizlik məsələlərinə diqqət etməlidirlər. İnsanların məxfi məlumatlarının qorunması və gizliliyinin təmin edilməsi, əlaqə qurma prosesində önəmlidir.

Nəticə

Bu məsələlər nümunələrdir, lakin emosional süni intellekt və ünsiyyət arasındakı qarşılıqlı təsir daha çox sahələrdə və müxtəlif şərtlərdə tətbiq oluna bilər. Bu, insanların həyatını daha da effektiv və mənasız edə biləcək potensial bir texnoloji inkişaf sahəsidir.

Süni intellektin yüksəlişi və dəyişən dünya, təbii dil ünsiyyətini də dəyişdirir. Dünyanın sürətlə dəyişməsi, intellektual inkişaf, nanotexnologiyalar və digər yeniliklər insanların mədəni dəyərlərini və düşüncə tərzini də dəyişdirir. Ancaq bəzi insanlar və cəmiyyətlər bu dəyişikliklərə cavab verə bilmir, bu isə insanları yeni texnologiyalara adaptasiya olmaqda çətinliklərlə qarşılaşdırır.

Süni intellektin yüksəlişi ilə birlikdə, təbii dil ünsiyyəti də dəyişir. Süni intellekt, özünəməxsus bir ünsiyyət dilidir.

Tədqiqatda aydın bir şəkildə göstərilir ki, süni intellektin əsas məqsədi insan şüurunu tamamilə təqdim etmək deyil, bəlkə də onu tədqiq etməkdir. Dilin əhəmiyyəti bu kontekstdə süni intellektin işləməsinə daxil olan ən əhəmiyyətli faktorlardan biridir. Həmçinin, dilin intellektual fəaliyyətin əsas elementlərindən biri olduğu vurğulanır.

Bu məqalədən çıxarıla biləcək bir nəticə, süni intellektin hələ də insan şüurunun bütün aspektlərini əks etdirə bilmədiyidir. Mənbədə qeyd edilir ki, dilin daxili məzmununu anlamaq üçün insan zəkasının yaradıcılığı və IQ kifayət qədərdir, lakin süni intellekt üçün bu hələ də böyük bir məsələdir. Nə qədər süni intellekt yüksək texnologiyalı alətlər olsa da, hələ də insan şüurunu əvəz edə bilməz. İnsanın duyğuları, yaradıcılığı, intuisiyası və mənasını anlama qabiliyyəti kimi aspektləri, hələ ki, süni intellekt tərəfindən tamamilə təqdim edilə bilmir. Bu, həm də məsələni süni intellektin məhdudiyətlərinə, əsasən dildə ifadə etmək, daha yaxşı başa düşmək və təşkil etmək imkanlarının məhdudiyətlərinə bağlayır.

Ədəbiyyat

1. Andreas Kaplan. (2022). Artificial Intelligence, Business and Civilization – Our Fate Made in Machines. Routledge.
2. Crevier. (1993), pp.52-107.
3. Goulman, D. (2009). Emotsional'nyy intellekt. M: AST, 478 s.
4. Russell, N. (2021), pp.19-21.
5. McCorduck. (2004), pp.111-136.
6. Lyusin, D.V. (2006). Novaya metodika dlya izmereniya emotsional'nogo intellekta: oprosnik EmIn. Psikhologicheskaya diagnostika. № 4, s.3-22.
7. Moravec. (1988). 9 p.
8. McCarthy. (1955).
9. Russell, N. (2021). 18 p.
10. Bredberri, T., Grivz, Dzh. (2017). Emotsional'nyy intellekt 2.0. Perevod na russkiy yazyk, izdaniye na russkom yazyke, oformleniye OOO «Mann, Ivanov i Ferber».
11. Bradberry, T., Greaves, J. (2009). Emotional Intelligence 2.0.
12. Lyusin, D.V. (2004). Sovremennyye predstavleniya ob emotsional'nom intellekte. Sotsial'nyy intellekt: Teoriya, izmereniye, issledovaniya. Pod red. D.V.Lyusina, D.V.Ushakova. M.: Iz-vo Institut psixologii RA, s.29-36.
13. McCorduck. (2004), pp.243-252.